

— знамениті українці —

І. Стамбол, С. Кучеренко

ІВАН ТА ЮРІЙ
ЛИПИ

Харків
«Фоліо»
2016

ТАРАСІВЕЦЬ

ЗАМІСТЬ ПОЧАТКУ

...Україно! Мамо любя!
Чи не те ж з тобою сталося?
Чи синів твоїх багато
На степах твоїх зосталося?

Чи вони ж не відцурались,
Не забули тебе, неньку,
Чи сховали жаль до тебе
І кохання у серденьку?

Марна річ! Були і в тебе
Кобзарі — гудці народні,
Що співали-віщували
Заповіти благородні...

Микола Вороний
«Євшан-зілля»

Середнього зросту, одягнений в костюм-трійку чоловік неквапливо піднявся на трибуну і на хвилину завмер. Він поглянув на урочисту залу, де сиділи міністри й парламентарі: їхні обличчя були змучені довгими перемовинами та емігрантськими умовами, але в очах світився оптимізм — всі, хто злякався непевного становища, давно вже виїхали. А він залишився і займав відповідний його рокам і досвідові статус старійшини, дарма, що багнети червоних випхали його з України... Чоловік, не відчувачи цілковитої тиші, за звичкою почесав бороду й усміхнувся — вже три роки, як триває революція, і стільки ж часу минуло, як він зголив бороду, що надавала поважності його обличчю ще зі студентських часів.

Симон Васильович з відтінком нетерпіння глянув на оратора. Він знав, що за давньою традицією важливі зібрання має відкривати найстарший з представників Ради. Але до цього «старійшини» він відчував гостру недовіру, як і до будь-кого из самостійників-соціалістів, які понад рік тому хотіли забрати в нього владу. Та видавати свої почуття Головному Отаманові було недоречно, і він спробував зрозуміти, що не дає лікареві почати. А, ось воно що: міністри, незважаючи на дзвін сигнального дзвоника, продовжували обговорювати останні зовнішньополітичні події. Мікрофона в готелі «Брістоль» не було, власник скупку вибачився, мовляв, ми не очікували, що тут буде засідати цілий парламент.

Головний Отаман злегка, але досить гучно постукав печаткою по столу — дубова дошка видала глухий і масивний звук. Чоловік за трибуною відкрив теку з паперами. Він не збирався читати написане, хоч і витратив кілька вечорів на той десяток аркушів. За життя він бачив чимало Шевченкових роковин, та ці були особливими. Пізніше він зрозуміє чому: незважаючи на неволю й скрутні умови, всі попередні святкування відбувалися на українських землях, а «Брістоль», хоч і був увінчаний українським прапором, знаходився на території Польщі. Зала заспокоїлася, всі погляди звернулися в його бік. Чоловік у сірому костюмі потерланцюжок кишенькового годинника (не золотий, бо після вкраденого румунським офіцером знайшлися кошти лише на залізний) і розпочав. Стукання машиністки по клавішах переносило його слова у вічність і надавало промові ритму:

«Панове депутати і наші шановні гості!

Нині в цьому високому палаці нашого єднання ми святкуємо 60-ті роковини смерті нашого національного генія Тараса Шевченка, ідеями якого живилося не одно покоління до нас і буде жи-

витися й після нас. Я хочу вам розповісти дуже коротенько з новітніх часів нашої історії, що її почав наш поет і був там першим дійсним і великим пророком національного відродження.

Для того, щоби була ясна тема, про яку я говоритиму, мені доведеться зробити маленьку мандрівку в минуле...

Уявіть собі маленького хлопця-кріпака, що кидає своє село, оточення і поле та іде в широкий світ шукати тих світових стовпів, що підпирають небо.

Се родився поет.

З того часу він усе життя починає шукати Бога, якому б мусив молитися, якому б мусив служити.

Чи знайшов його поет?

«Шукаю Бога, а знаходжу таке, що цур йому й казати».

Я не буду розповідати про ідеї нашого поета, а хочу лиш зрозуміти високу і повну величі душу, що над нами витає, над усіма нами панує...

Спершу хлопчик-кріпак носить воду школярам, далі козачок панський, що набиває люльку панові, ще далі маляр, який посилається в науку до Варшави, звідти до Петербурга. Скрізь він уважно придивляється до того, що робиться в світі.

І бачить, і розуміє своєю молодю чулою душею, що «кругом неправда і неволя, народ замучений мовчить». Хто ж винен у тій неправді? — Пани!

Кріпацтво і панство він так змалював, як не змалював ніякий інший поет у світі.

Та він на цьому не зупиняється. Він іде далі. А ще хто винен? Хто винен у тому, що Україна в неволі? Що вона загубила свою Державність?

— «Це той перший, що розпинав нашу Україну, а Вторая доконала вдову сиротину!.. Слава, слава хортам і гончим, і псарям, і нашим батюшкам царям слава!..»

Але він іде далі, бо бачить, що на цьому не кінець. Хто ж ще винен? — «Ти, всевидящее око, не дуже бачиш ти глибоко, та спиши в кіоті». «Ти спиши», а «я так її, я так люблю мою Україну убогу, що прокляну святого Бога, — за неї душу погублю»...

Це був екстаз поета. Однак цей екстаз пройшов. Шевченко глянув холодним оком на ці слова і лишив їх, щоби ми розібрали самі.

От я собі уявляю так: глибоко релігійна душа поета не здригнулась перед цими словами, бо мислить так: «Бог єсть любов. В душі моїй єсть любов, а значить, і Бог, значить, це не єсть богохульство».

А як не так?... А хоч би й не так, то все ж таки я «за неї душу погублю». І не сказав поет тут, що «умру», а що «за неї душу погублю». Це більше, ніж умру.

Це подібне до Фауста, але той душу губить ради вічної молодости, а наш поет ради України, її волі, її незалежності...

Звідси його світогляд, коли так можна висловитись, був україноцентричним. Усе, що він у світі бачив, бачив через призму вільної України. Через цю призму він дивився на панів, на царів, на все, все, навіть самого Бога.

Чи зрозуміли Шевченка його сучасники? — Ні. Чи зрозуміли по смерті його нащадки? — Ні.

Та це стара істина, що генія сучасники не розуміють. І Шевченко був «один він між Ними, як сонце високе». І справді, — із сучасників Шевченка найбагатіший індивідуальністю — Пантелеймон Куліш, великий талант, великий працьовник, що для українського народу дав дуже багато, і що ж? — він зійшов вреїті на «Історію возсоединенія Руси».

Далі Костомаров. Трохи українець, трохи український письменник (Ієремія Галка), трохи український політик, а весь свій талант оддав чужій нації, і був перший основоположник тих будучих століть, що звалися українофільськими.